

УДК 336.2-378.2

КОНЦЕПЦІЯ «REALITY-УРОК» ДЛЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ» У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

THE «REALITY LESSON» CONCEPT OF TRAINING STUDENTS IN ACCOUNTING AND TAXATION AT UKRAINIAN UNIVERSITIES

Пашкевич М.С.

доктор економічних наук,
завідувач кафедри обліку і аудиту,
Національний гірничий університет

Запропоновано концепцію «reality-урок» для вирішення проблеми симулятивності навчання в умовах визначеності студентів спеціальності «Облік і оподаткування». Наведено характеристики, властивості та принципи проведення контактних занять зі студентами згідно концепції «reality-урок».

Ключові слова: «reality-урок», контактне заняття, освіта.

Предложено концепцию «reality-урок» для решения проблемы симулятивности обучения в условиях определенности студентов специальности «Учет и налогообложение». Приведены характеристики, свойства и принципы проведения контактных занятий со студентами согласно концепции «reality-урок».

Ключевые слова: «reality-урок», контактное занятие, образование.

The article offers the concept of the «reality-lesson» for solving the problem of simulative education about accounting and taxation under certainty received by students at universities. The «reality-lesson» concept is presented in terms of basic ideas, characteristics and principles appropriate for conducting contact lessons.

Keywords: «reality-lesson», contact lesson, education, training, accounting and taxation.

Постановка проблеми. Теперішня методика викладання дисциплін спеціальності 071 «Облік і оподаткування» не повною мірою відповідає реаліям процесу прийняття управлінських рішень через те, що не створює умови невизначеності та непередбачуваності і не дозволяє навчатися методом «запозичення у майстра». Цю проблему було запропоновано називати «проблемою симулятивності навчання в умовах визначеності». Виникнення цієї проблеми пов'язано з такими загальними процесами та явищами, як розбудова цифрової економіки та технологічна сингулярність, суттєве оновлення переліку компетентностей сучасного фахівця з обліку і оподаткування, особлива взаємодія студентів із потоками інформації, специфічна роль викладача в інформаційно-когнітивних процесах, безперервність змін у змісті залежних від законодавчої бази знань спеціальності «Облік і оподаткування». У цьому контексті актуальною виявляється інша проблема прикладного характеру, яка полягає у неспроможності наявних методик викладання профільних дисциплін спеціальності «Облік і оподаткування» подолати симулятивність навчання, дати можливість студентам «підглядіти за майстром» та створити умови невизначеності і стресового стану від відчуття відповідальності при прийнятті управлінських рішень під час контактних занять.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Означена вище проблема симулятивності навчання в умовах визначеності, яка потребує розробки нових навчальних методик, відноситься до більш широкої проблеми підготовки висококваліфікованих фахівців, у т.ч. з обліку і оподаткування, яка, у свою чергу, активно досліджується вченими. Одним зі шляхів вирішення проблеми якісної підготовки фахівців на потребу реальної економіки С. Хілсер вважає міждисциплінарний підхід, який може бути реалізований через опрацювання студентами спеціальних міждисциплінарних кейсів [1]. У такому випадку в процесі навчання формується фахівець, здатний системно вирішувати проблеми та бути агентом змін [2]. Саме системність та комплексність у навчанні реалізується у методиці кейс-уроків В. Співаковського [3]. Погоджуємося, що концепція «об'єкт або проблема з точки зору різних наук» замість «наука для різних об'єктів або проблем» може стати вагомою складовою у методиці викладання студентам вищих навчальних закладів, зокрема спеціальності «Облік і оподаткування», що створює умови максимально наближені до реальної економічної діяльності.

Вчені С. Штейн та А. Олівейра піднімають проблему відірваності освіти від процесів глобалізації, наголошуючи на тому, що університети

світу не спроможні забезпечити процес навчання мультикультурної, мультиполітичної та мультиекономічної спільноти студентів [4]. Цілком погоджуючись із цією тезою, зазначимо, що у реальних глобалізаційних процесах однією з важливих вмінь фахівця є комунікація з представниками інших культур та вирішення спільних проблем. На наш погляд, подібні мультикультурні спільноти студентів тільки підсилять ефект занять, що повинні проводитися в умовах наближених до реальних, які характеризуються непередбачуваністю поведінки членів команди, ходом мислення, сприйняття або відторгнення рішень та реалізації прийнятих ідей на практиці у мультикультурному та мультиполітичному середовищі.

Відносно новим напрямом досліджень сучасної освіти є вивчення процесу використання інформаційних технологій та сервісів під час навчання для отримання різноманітного зворотного зв'язку від студентів [5]. На наш погляд, навчальні методики, які так або інакше пов'язані з використанням інформаційних технологій та сервісів, повинні ефективно доповнювати базову комплексну освітню методику, спрямовану на вирішення проблеми симулятивності навчання аналогічно до освітньої концепції «економічної освіти», яка нині активно впроваджується для підготовки студентів інженерних спеціальностей [6]. «Економічна освіта» передбачає вивчення різних об'єктів із точки зору ефективності та результативності їх функціонування для формування економічного мислення, спрямованого на підвищення ефективності та результативності будь-чого. На думку А. Альвса, Р. Суса та Ф. Морейри, концепція «економічної освіти» стала відповіддю на запит промисловості у фахівців-інженерах, знайомих із підходом «економічного виробництва» та покликана наблизити освіту до реальних вимог сучасного виробництва.

Питань послідовності викладання дисциплін спеціальності «Облік і оподаткування» торкається у своїй роботі Н. Гресь [7]. Досліджувані реальні кейси з проблем бухгалтерського обліку і аудиту, які можуть скласти основу нових дисциплін освітніх програм та вище згадуваних кейс-уроків, висвітлено у роботах О. Петрука, А. Макуріна [8], О. Усатенко [9], Н. Шишкової [10], О. Дріги [11]. Також особливий погляд на сприйняття слухачами навчальної інформації у закладах загальної середньої освіти представлено у роботах М. Харченко [12].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Як видно, увага вчених зосереджена на різних методиках та концептуальних підходах, які допомагають подолати розрив між освітою та реальними економічними процесами. Однак, на наш погляд, всі вони повинні бути об'єднані у єдину фундаментальну концепцію навчального процесу для вирішення принципової проблеми симулятивності освіти в умовах визначеності.

Мета статті. Метою досліджень, результати яких викладено у даній статті, є розробка концепції «reality-урок» для контактних занять зі студентами спеціальності «Облік і оподаткування» для подолання проблеми симулятивності навчання в умовах визначеності.

Виклад основного матеріалу. На наш погляд, основне протиріччя між організацією навчання студентів спеціальності «Облік і оподаткування» та реальною економічною діяльністю полягає у тому, що контактне заняття проходить в умовах 100% визначеності та передбачуваності, як правило для викладача, який планує це заняття. Таким чином, хід заняття, етапність у розв'язку ситуацій є контрольованими з боку викладача. Якщо студент отримує задачу або кейс, то вони мають форму зібраних у єдине ціле даних, що вступає у протиріччя з реальним життям. Навчальний кейс являє собою достатньо широкий опис фактичних даних про діяльність підприємства і, за правилом, одне питання, на яке слід дати відповідь, використовуючи ці дані. У реальному житті відбувається інша ситуація: менеджер стикається з проблемою, яка представлена у фактичних даних, що характеризують власне проблему, і яким чином її вирішувати і які для цього потрібні дані – це невідомо. Саме у цьому полягає суттєва частина професійних функцій спеціаліста з обліку і оподаткування, який повинен налагодити не тільки коректний фінансовий облік, але й управлінський облік для внутрішніх управлінських цілей підприємства. Однак можливості прийняття рішення щодо відбору даних, необхідних для вирішення проблеми, в умовах їх повної доступності, але нульової конкретизації з боку викладача, які саме потрібні дані, навчальні кейси не дають. У випадку, коли певні дані слід зібрати, то студент отримує чітку послідовну та передбачену заздалегідь викладачем інструкцію зі збору цих даних. Якщо викладач начебто спонтанно задає студентам питання, підтримуючи інтерактивну взаємодію на уроці, то, за правилом, він точно знає відповіді, а ці питання є певними контрольними пунктами у загальному ході уроку. Студенти інтуїтивно відчувають, що вони є веденими викладачем, що, на наш погляд, знижує рівень їх зацікавленості від уроку внаслідок неможливості прийняття власних рішень.

Викладач зі студентами опиняються у нерівних умовах: викладач чітко знає план та управляє інформаційними потоками під час контактного заняття, а студент, у свою чергу, обмежений певними інформаційними потоками, заздалегідь на власний розсуд опрацьованими викладачем. Студент сприймає не оригінальну, а ретрансльовану, попередньо інтерпретовану викладачем інформацію без розуміння того, чому саме ця інформація була інтерпретована саме у такий спосіб.

Це протиріччя пов'язане з проблемою асиметричної інформації, коли на початок заняття викладач має більший обсяг інформації, що скла-

дається із заздалегідь відфільтрованих інформаційних потоків, а студент вимушений сприймати саме той інформаційний пакет, який приготував викладач. На наш погляд, у такий спосіб організації навчання зберігається принцип того, що викладач вчить студента «що думати» замість «як думати». Нерівність інформаційних позицій викладача та студента, неможливість викладача

опинитися в умовах інформаційної невизначеності та продемонструвати прийняття викладачем рішень у режимі «on-line» разом зі студентами під час уроку априорі вступає у протиріччя з принципом партнерства викладача та студента під час заняття, яке передбачає рівні позиції партнерів.

Аналіз наявних протиріч між тим, як організоване та побудоване сьогодні контактне заняття

Рис. 1. Концепція «reality-урок» для підготовки студентів спеціальності «Облік і оподаткування» у вищих навчальних закладах України

Джерело: розроблено автором

зі студентами спеціальності «Облік і оподаткування», і тим, як протікають реальні економічні процеси, дозволив обґрунтувати необхідність проведення занять з метою подолання проблеми їх симулятивності в умовах визначеності та передбачуваності на основі положень запропонованої концепції «reality-урок». Вихідні складові цієї концепції, а також розроблені на її основі принципи проведення контактних занять зі студентами представлені на рис. 1. Запропонована концепція «reality-урок» для проведення контактних занять зі студентами спеціальності «Облік і оподаткування» ґрунтується на таких вихідних складових – характеристиках уроку, як реальність та непередбачуваність заняття. За своїм змістом ці складові дозволяють підвищити ступінь інтеграції процесу організації заняття та навчання з реальними економічними процесами в економіці.

Новий компетентнісний підхід у побудові освітньо-професійних програм підготовки фахівців, у т.ч. зі спеціальності «Облік і оподаткування», на нашу думку, дещо змінює принципове тлумачення поняття «навчання». Навчання перестає бути процесом передачі викладачем та сприйняття студентами певної інформації, що іменується знаннями. Внаслідок її доступності та відкритості відома стандартна інформація втратила свою цінність в очах споживачів освітніх послуг, і у ході навчального процесу інформація має слабкі позиції на ринку, як продукт ВНЗ, якщо вона не є унікальною, новою, отриманою у лабораторіях цих ВНЗ.

Навчання стає процесом набуття певних навичок (компетентностей) з використанням відомої інформації (знань), як інструменту. Внаслідок такого трактування «навчання» іншу роль починають відігравати умови, за яких набуваються компетентності і які повинні бути максимально наближені до реальних економічних процесів.

Оскільки основними характеристиками реальних економічних процесів є непередбачуваність, то базовими характеристиками уроку, які склали основу концепції «reality-урок», стали також реальність та непередбачуваність. Це означає, що контактне заняття, яке проводиться зі студентами спеціальності «Облік і оподаткування» повинно бути реальним та непередбачуваним для обох сторін – викладача та студентів.

Розглянемо зміст цих характеристик «reality-уроку».

Щоб контактний урок зі студентами міг характеризуватися, як реальний, йому повинні бути притаманні специфічні властивості щодо об'єкту уроку, його ходу, учасників, асиметрії інформаційних потоків, рольових позицій викладача та студентів.

Об'єктом «reality-уроку» для студентів спеціальності «облік і оподаткування» повинні бути реальні бухгалтерські та податкові проблеми реальних країн, компаній та громадян. Це особливо актуально для цієї спеціальності,

інформаційний контент якої щодо фінансового та податкового обліку ґрунтується на законодавчій базі, яка, у свою чергу, надто часто змінюється. Тому заняття повинні бути спрямовані не на вивчення того або іншого законодавчого акту, який через час може змінитися, а на формування загальної навички користуватися цим актом для вирішення інших проблем. При цьому проблема, що вирішується на уроці, повинна бути неодмінно пов'язана з компетентністю, набуття якої є метою заняття. Проблемні ситуації «reality-уроку» повинні бути описані та представлені у реальних інформаційних джерелах – сайтах компаній, періодичних виданнях, відео-інтерв'ю менеджерів, щоб продемонструвати студентам їх реальність та актуальність.

Хід уроку вирішується за принципом «тут і зараз», створюючи атмосферу саме «on-line» вирішення проблем з обліку та оподаткування. Як зрозуміло з попередньо викладеного, на початку уроку окреслюється проблема, якій присвячено колаборативну зустріч викладача зі студентами, яка відповідає певній компетентності майбутнього бухгалтера або податківця, що закривається поточною дисципліною. Однак, хід вирішення цієї проблеми, пошук необхідних інформаційних ресурсів та прийняття рішення для вирішення поставленої проблеми повністю залежить від студентів. Після ознайомлення з проблемою студенти можуть її обговорювати, влаштувати мозковий штурм, розподілитися на команди для з'ясування певних аспектів. У такий спосіб «reality-урок» більше нагадує нараду фахівців на підприємстві або в органах влади за круглим столом щодо вирішення певної проблеми.

Таким чином, учасники «reality-уроку» – це студенти та викладачі, яких можна назвати ситуативною спільнотою, яка має обмежений час для вирішення певної проблеми. Фактично під час такого «reality-уроку» студентами втрачається роль тих, хто навчається, а викладачем – роль того, хто навчає.

Багато в чому таким ролям студентів та викладача сприяє така властивість «reality-уроку», як *симетричність інформації*. Студенти та викладач отримують інформаційні потоки напряму з глобальної інформаційної мережі під час уроку. На відміну від звичайного уроку, викладач не має заготовленого пакету інформації, окрім власних загальних знань з предмету. Вихідні позиції студентів та викладача у інформаційному полі однакові. Рух у цьому інформаційному полі визначають самі студенти, оскільки вони приймають рішення яку збирати інформацію для вирішення цієї проблеми, яким джерелам довіряти, як її узгалянювати та аналізувати на предмет релевантності по відношенню до проблеми.

У зв'язку з цим, роль викладача під час «reality-уроку» – інтерпретувати реальну інформацію у режимі on-line, даючи фахові коментарі та виступаючи консультантом у студентів, які вирішують проблему.

Наступною невід'ємною характеристикою контактного «reality-уроку» зі студентами є його непередбачуваність, яка ґрунтується, на наш погляд, на специфічних властивостях щодо предмету уроку, центру відповідальності за прийняття рішень, еталону рішень, еталону уроку та готовності студентів до непередбачуваності уроку. *Предметом* «reality-уроку» виступають дії студентів, направлені на об'єкт уроку, тобто на вирішення поставленої реальної проблеми. При цьому непередбачуваність уроку разом з іншим полягає у тому, що план рішення для поставленої проблеми відсутній, як зазначалось раніше.

Центр відповідальності під час «reality-уроку» зміщується у бік студентів. Рішення приймаються студентами замість викладача. Викладач виступає радником (консультантом) для колективу студентів, які беруть на себе відповідальність за вирішення проблемної ситуації. Через неможливість передбачити психологічні характеристики студентів у колективі, лінії поведінки та хід мислення, вирішення проблеми (помилкове або коректне) є непередбачуваним.

«Reality-урок» передбачає, що *еталон рішення* проблемної ситуації відсутній. Кожен колектив студентів має право на власний непередбачуваний результат вирішення проблеми (відсутність рішення, помилкове або коректне рішення). Також відсутній *еталон уроку*. Кожна студентська група може встигнути просунутися у вирішенні проблеми на свою унікальну відстань, що є також непередбачуваним. Звичайний контактний урок має певний еталон – визначений інформаційний пакет, визначений набір завдань, визначений план уроку, і задача викладача, щоб у різних групах студентів урок був майже ідентичним, тобто щоб різні групи отримали однакову інформацію, вирішили однакові

завдання та рухалися за схожим планом. Важливим для контактного «reality-уроку» є те, що студенти та викладач проінформовані про непередбачуваність уроку та, головне, вірять у це. Якщо студенти справді відчувають власну відповідальність за вирішення проблеми та вірять у непередбачуваність уроку, який не керується з боку викладача, вони проявляють більший інтерес до заняття та розкривають свій потенціал у процесі самоосвіти та саморозвитку під час контактного заняття. Таким чином, згідно концептуальних засад «reality-уроку» дещо змінюється мета навчання, а відтак і кожного окремого уроку. На відміну від цілей передачі студентам знань, метою «reality-уроку» є формування у студентів необхідних професійних та загальних навичок для вирішення проблем в умовах невизначеності.

Висновки. Таким чином, на основі проведених досліджень можна зробити висновки, що для подолання проблеми симулятивності навчання в умовах визначеності запропоновано концепцію «reality-уроку». Згідно цієї концепції reality-урок повинен мати такі характеристики, як реальність та непередбачуваність. Урок зі студентами може вважатися реальним, якщо йому притаманні специфічні властивості щодо об'єкту уроку, його ходу, учасників, асиметрії інформаційних потоків, рольових позицій викладача та студентів. Непередбачуваність уроку ґрунтується, на наш погляд, на специфічних властивостях щодо предмету уроку, центру відповідальності за прийняття рішень, еталону рішень, еталону уроку та готовності студентів до непередбачуваності уроку. У перспективі дослідження повинні бути націлені на розробки методики проведення «reality-уроку» та системи діагностики результатів навчання за цією методикою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Hilsler, S. (2016). Key competencies to action: transdisciplinary learning of key competencies for sustainability. Master Thesis Series in Environmental Studies and Sustainability Science.
2. Transdisciplinarity: reCreating Integrated Knowledge. Editer by Margaret A Somerville & David J Rapport. 271 pages. Published in 2000 by EOLSS Publishers Co. Ltd. Oxford, UK. ISBN 0-9534944-1-1
3. Співаковський В. (2016). 80% випускників обычной української школи – брак. Фокус [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://focus.ua/society/329799/>
4. Stein S., de Oliveira Andreotti V., & Susa R. (2016). Beyond 2015. within the modern/colonial global imaginary.
5. Співаковський О.В., Вінник М.О., Тарасіч Ю.Г., Кутецька В.В., Кучма О.В., Панасюк О.В., Кучма А.В. (2015). Діагностика рівня задоволеності студентів від використання сервісу «KSU feedback» у Херсонському державному університеті.
6. Alves A.C., Sousa R., Dinis-Carvalho J., & Moreira F. (2016). Lean Education at University of Minho: Aligning and Pulling the Right Requirements Geared on Competitive Industries. In Lean Education: An Overview of Current Issues (pp. 149-175). Springer International Publishing.
7. Гресь Н.Л. (2011) Щодо змісту освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів з обліку та аудиту. Бухгалтерський облік і аудит, (11), 50-55.
8. Petruk O., & Makurin A. (2015). Accounting and analytical problems at coal-mining enterprises of Ukraine in terms of European integration. Економічний часопис-XXI, (9-10), 111-114.
9. Усатенко О.В. (2016). Методика бухгалтерського обліку випуску та первинного розміщення цінних паперів венчурних фондів. Інноваційна економіка, (1-2), 230-234.
10. Шишкова Н.Л., & Shishkova N.L. (2015). Синхронізація обліку та внутрішнього контролю в системі управління аеропортом; Synchronization of accounting and internal control in the airport management system. Науковий

журнал Економічний вісник Національного гірничого університету; Научный журнал Экономический вестник Национального горного университета; Scientific journal Economic Bulletin of the National Mining University.

11. Дріга О.П. (2014). Сек'юритизація: аналіз поняття та сутності в контексті бухгалтерського обліку. Бізнес Інформ, (11), 216-220.

12. Харченко М.О. (2016). Абсолютні та відносні продуктивні сили та роль територіальної організації закладів загальної середньої освіти у їх розвитку. Економіка та держава, (1), 118 – 122.